

Medlemsinformation 2

- maj 1997

Senaste om Rösaring
Sammandrag av Curt Roslunds
och John Krafts föredrag *Sid 3*

Länsmuseets projekt vid
Rösaring *Sid 7*

*Ett stort Tack till Tammsviks
kursgård för bidrag som gjorde
Rösaringsföredragen möjliga*

Kalender - urval -

19/6 torsd; Tibble gästgivargård 19 juni 1743.
23/6-7/8. månd o. torsd. Båt till Birka fr K-ängen
24/6-6/7 Håtunaleken. *Se sid 3*
26/6-17/7; torsd.Mälardalens familjeunderhållning
28/6 lörd. bussrundtur + Håtunaleken. kl 13
2/7 onsd. Kulturcykling Lejondalssjön runt
4/7 fred. Kulturcykling Bro - Toresta - Rösaring
6/7 sönd. Vandring Kungsängen st - Tuna ödeby
10/8. sönd.Upplands-Bro på Vattenfestivalen
? Båt till Fornstigtuna från Kungsängen planeras
13/8 onsd. Kulturcykling Bro-Toresta.-Rösaring
15/8 fred. Vandring Kungsängen st.-Tuna ödeby
17/8 sönd Kulturcykling Lejondalssjön runt
31/8 sönd Arkeologidagen Fornborgen - Draget
5-7/9 Assurspelen på Stäksön
14/9 sönd. Upplands-Bro dag på Hist. museet
14/9 sönd. Kulturhusens dag

Vårens arkeologiska
undersökning vid
Draget
“Mälardalens största
vallanläggning”

Assurspelen 97

Årets händelse i
Upplands-Bro
5-7 september

Sid 4

Historisk show på Historiska museet

Jubileumsprogram
UKF 10 år

Sid 4

UKF:s
verksamhetsberättelse

Vad händer i Upplands-Bro?

Se tidningen Sommar i Upplands-Bro, som utkommer i midsommarveckan
Se också UKF:s Internetsidor, www.algonet.se/~ukforsk och kommunens nya hemsida.
Cykel- och vandringsturer är ett samarbete mellan UKF och kommunen. Pris 20:-

Torsd. 19 juni. Kl 19.00. Samling på gamla landsvägen vid Tibble gård, Kungsängen.

Vad hände egentligen vid Tibble gästgivargård 19 juni 1743?

Varför har demonstrationen kallats Stora Daldansen?

Vad skrev demonstranterna själva om avsikten, när de kom till Kungsängen?

Vad har historien sagt om avsikten?

Börje Sandén försöker utreda de motsägelsefulla budskapen. 20:-

Båt från Kungsängen till Birka med Strömma kanalbolaget

Måndagar och torsdagar. 23 juni - 7 aug. Avgång 11.45. Åter till Kungsängen 16.45
Pris 175:- för vuxna, barn 6-11 år 88:- inkl. guidning och museibesök. Biljetter säljs ombord

Familjerabatt: 2 vuxna och 2 barn: barnen gratis. Platsbokning 020-24 11 00.

Torsdagarna 26/6, 3/7, 10/7, 17/7

Mälardalen och ICA-Vinn presenterar Mälarkvitter

Familjeunderhållning i Mälardalen. 26/6 Börje Sandén och Bro d'River Boys

24 juni - 6 juli, Håtunagården invid Håtuna kyrka. 80:-

Håtunaleken. Spelplats invid Håtuna kyrka

För fjärde året i rad får vi bevittna de dramatiska händelserna i Håtuna den 29 sept 1306
Premiär tisd 24 juni kl 19; 25/6 kl 19; 26/6 kl 19; lörd 28/6 kl 14 och 17 (buss kl 13, nedan)
29/6 kl 14; 1/7 kl 19; 2/7 kl 19; 3/7 kl 19; lörd 5/7 kl 14 och 17; 6/7 kl 14.

Lörd. 28 juni. Kl 13.00. Busstur. Samling Kungsängens station. Pris 200.

Bussrundtur med kortare vandringar, medeltida måltid och krönikespelet Håtunaleken.

Bussen utgår från Kungsängens station. Går via Lennartsnäs till Tuna med kort vandring genom ödebyn. Därefter till Brogård/Husby - Fiskartorpet - kort vandring vid Assurs hög - Assurs sten. Färden går vidare till den nyfunna kultplatsen på fornborgen vid Draget, med något längre vandring. Ankomst kl 16 till Håtuna för en måltid i medeltida stil innan föreställningen börjar kl 17. Guide på färden är Börje Sandén. Pris 200:-

Onsd. 2 juli. Kl 15.00. och sönd 17 aug kl 10.00. Cykelfärd med samling i Bro centrum.

Kulturcykling Lejondalssjön runt med Börje Sandén. Ta med kaffekorg. 20:-

Fred. 4 juli. Kl 15.00. och onsd. 13 aug. Kl 15.00. Cykelfärd, samling i Bro centrum, 20:-

Kulturcykling till Rösaring via Önsta - Toresta - Säbyholmskolan med Börje Sandén

Sönd. 6 juli. Kl 10.00 och fred. 15 aug. Kl 15.00. Samling vid Kungsängens station. 20:-

Vandring på Lennartsnäshalvön - Tuna ödeby.

Vandring från Kungsängens station längs Tibbleviken via Öråker/Lennartsnäs till Tuna ödeby - bronsåldersrösena vid Asker tillbaka till Kungsängen. Börje Sandén.

Rösaring - i ny belysning

Rapport från föredragen om Rösaring 97-04-22

Intresset för Curt Roslunds och John Krafts föredrag om Rösaring var stort. Över hundra personer kom. Mälarposten rapporterade både före och efter föredraget. DN sände fotograf till Rösaring och två journalister bearbetade ämnet och dagen efteråt kom en bra artikel i DN. Artikeln "Himlen styrde vägvalet" hänvisade till DN:s Internetsida, där artikeln ännu 25 maj ligger kvar under avdelningen Reportage. För mera läsning hänvisades till UKF:s Internetsidor, vilket gjorde att vi fick något hundratal besökare.

Curt Roslund:

Curt Roslund, astronom vid Göteborgs universitet, framhöll att deras projekt är tvärvetenskapligt och att sällan så många verksamhetsområden strålar samman som i detta projekt. Förutom astronomin är arkeologin representerad av Emilia Pasztor, Ungern, arkitekturen av australiensiskan Heather Robertson och religionshistorien av Britt-Mari Näsström, Lunds universitet. (Här redogörs inte för de detaljer i vägens konstruktion som framkommit vid de arkeologiska undersökningarna 1981-82. Utförlig beskrivning finns i Arkeologi i Sverige, RAÄ 1984)

För ca 2,5 år sedan blev Roslund bekant med Rösaring genom Heather Robertson. Som arkitekt hade hon uppmärksammat det ljus- och skuggspel som uppkommer när solen passerar den smala processionsgatan genom skogen. Skuggspelet framträder särskilt på vintern när solen bara står 7 grader över horisonten.

Astronomiskt samband

Vägens sträckning avviker något från exakt nordsydlig riktning. Man hade lätt kunnat göra vägen några hundra meter längre om man riktat den några grader ytterligare mot öster. Man antager därför att astronomiska synpunkter styr avvikelsen till ca 4 grader. Med vetskap om att människor i forntiden kunde besitta en högt utvecklad astronomisk kunskap bör vi nog inte hänföra avvikelsen till bristande förmåga till exakthet. Antingen hade man inget behov av den absolut riktiga nordriktningen eller också har avvikelsen varit avsiktlig. Motivet till avvikelsen återkommer Roslund till när han för in regnbågen i sammanhanget. De fyra gradernas avvikelse medför att solen passerar kullen 12.18 lokal soltid. Denna tidpunkt stämmer naturligtvis inte helt med den gemensamma borgerliga tid som vi har för hela vårt land.

Processioner - processionsvägar

En intressant iakttagelse är också att forskarlaget framhåller vägens användning vid regelbundet återkommande tillfällen; man ser den inte som en begravningsväg använd bara vid några enstaka tillfällen. Den förmenta byggnaden i norra änden av vägen vill man se som en förvaringsplats för exempelvis ceremoniernas vagnar och slädar. Detta i överensstämmelse med fynden från den berömda gravan i Oseberg i Norge, där man funnit såväl processionsvagn (statusvagn), rikt dekorerad släde och en bildvävnad på vilken man dragdjur och vagnar med bildstoder eller levande människor. Under alla förhållanden har vägen inte ingått i något slags transportsystem. Den är en isolerad företeelse uppe på högsta höjden inom ett stort område. Eftersom man inte byggde hela vägar under forntiden utan bara förbättrade framkomligheten på vissa ställen torde processionsvägen vid Rösaring vara den äldst kända väganläggningen i vårt land. Man känner till en processionsväg från keltiskt tid i södra Frankrike och man menar att det också funnits en processionsväg i anslutning till Stonehenge i England, men den tydligast bevarade har vi vid Rösaring.

Månen

En annan forntida vagn som ofta framhålls i samband med Rösaring är solvagnen från Trundholm i Danmark. Den cirkelrunda skivan som dominerar fyndet är på ena sidan förgylld (= solen?) och på andra sidan försilvrad (= månen?)

(Forts. sid 5)

(Rösaring - i ny belysning. Forts. från sidan 3)

(Vad händer i Upplands-Bro? forts från sid 2)

Sönd. 10 aug. Vattenfestivalen i Stockholm

Upplands-Bro står för programmet på hantverkstorget / Blasieholmstorg

Planerd båtferd till Signhildsberg från Kungsängen. Se kommunens programblad

Båtferd till sägenomspunna Fornsigstuna / Signhildsberg.

Guide ombord och i Fornsigstuna är Börje Sandén.

Sönd. 31 aug. Kl 10 Och 13 vid Dragets fornborg, nära Bålsta

Arkeologidagen. - Fornborgen vid Draget

Två guidade visningar av bl a Mälardalens äldsta vallanläggning.

Vad har amatörarkeologerna funnit egentligen? Vägskyltning från Lillsjöns plantskola/
Bålsta industriområde mellan motorvägen och järnvägen

Fred-sönd 5-7 sept. Norra Stäksön. Biljettpris 50:-

Assurspelen 97 - Årets händelse i Upplands-Bro

Vikingen som idrottsman - OS för 1000 år sedan

På Stäksöns norra udde kommer ett vikingatida spel att gå av stapeln samma dag som beslutet tas om Stockholm får OS år 2004. Den 5-7 september kommer en tiokamp att utkämpas i forntida idrottsgrenar. Vikingaidrottare, handelsmän, dramagrupper och traktörer blandas med publik från när och fjärran. Fyra lag inbjuds att tävla om att representera Sverige under Kulturhuvudstadsåret.

Nästföljande år, 1998, kommer lag att bjudas in från Danmark, Norge, Island och Finland till en Nordisk vikingakamp. Ett arrangemang som blir Upplands-Bros bidrag till Kulturhuvudstadsåret 98.

Närmare detaljer kommer i kommunens informationstidning och på kommunens och UKF:s Internetsidor.

Arr. Kultur 1743, UKF och Upplands-Bro kommun

Sönd. 14 sept. Historiska museets filmsal. kl 18.00.

Jubileumsprogram - En historisk show på Historiska Museet

För några år sedan drog vi med musiker och publik till Hallwylska Palatset och höll salong med musik och historia i stora salongen. Den "Historiska Showen" är en vidareutveckling av idén med kombinationsprogram. Vi vill skapa en totalupplevelse i form av en resa i tiden från romersk järnålder fram till 2000-talet med musik, bildspel, kortteater och pedagogiska mellanstick. Bröd och skådespel - en happening där publiken med alla sinnen får ta del av vår svenska historia med kopplingar till händelser i Järfälla/Upplands Bro-området. Efter showen serveras en historisk buffé samtidigt som guidade besök i Guldrummet i grupper genomförs.

Entré 190 kr. Högst 100 personer. Biljetter bokas genom UKF. 582 413 55.

Arr. UKF och Historiska museet

Inställt

Den i förra numret annonserade vandringen till nyfunna skålgropar är inställd.

Därmed kommer vi in på månens roll i sammanhanget. Med 18,61 års intervall befinner sig fullmånen rakt i söder endast 1 gr över horisonten, vilket betyder att månen ses ligga på krönet av den platta jordkullen, när man befinner sig på processionsvägen. Vi skall betänka att Rösaring är den högst belägna platsen i området, varför horisonten ligger lägre. Kullen är placerad invid södra änden av åsen som sluttar brant neråt. Idag är det ett fåtal träd som skymmer horisonten, men om man tar bort dem har man i huvudsak fri sikt från öster till väster. Nästa gång månen kommer i sådan position är om 7-8 år. Då kan vi praktiskt se om teorin är rätt. Under flera år kommer månen att passera lågt vid horisonten, men vid Rösaring är det ju fullmånen som räknas och den skall finnas i linje med processionsvägen.

Tilläggas kan att exempelvis den romerske författaren Tacitus påpekar att nordborna hade en speciell förkärlek för månen. Det kan naturligtvis ha sin grund i att månen befinner sig mera i ögonhöjd på våra breddgrader; man behöver inte vända huvudet uppåt för att se den. Om månens roll i forntida mytologi kan man spekulera. Den förknippas ofta med döden. Men också med pånyttfödelse. Månen återkommer ny på tredje dagen; denna företeelse ser vi även i andra sammanhang, exempelvis hur Kristus återuppstod på tredje dagen.

Stonehenge

De fenomen som forskarlaget iakttagit vid Rösaring har bidragit till nya synpunkter på det mest kända av alla arkeo-astronomiska objekt, nämligen Stonehenge. Hittills har man sett det som ett slags solobservatorium. Emilia Pásztor tar upp Rösaring i en kommande doktorsavhandling om bl a Stonehenge, som hon menar skall uppfattas mera som ett soltempel än solobservatorium. I stället för att iakttaga solens uppgång från Stonehenge skall man betrakta fornminnet från Stonehenge Avenue, en 520 m lång processionsväg. För närvarande är man vid Chalmers tekniska högskola sysselsatt med att räkna ut vad som händer beträffande samspelet mellan ljus och skugga när solen går upp vid Stonehenge. Om hennes teori är riktig skulle man kunna förklara varför Stonehenge är byggt som det är. Det gör inte den astronomiska teorin. Dessa tankegångar tillämpar hon också på andra arkeoastronomiskt intressanta objekt. Hittills har det mest varit astronomer som uttalat sig i sådana frågor och för dem är det naturligt att titta utåt mot himmelsobjekten. Här kommer nu en arkeolog med ett nytt synsätt.

Regnbågen

Regnbågen spelade en betydelsefull roll i nordisk mytologi. Den var förbindelsen mellan jord och himmel. När solen går ned i nordväst vid midsommar kommer en eventuell regnbåge att ha sitt högra ben rakt över den platta jordkullen om man befinner sig på processionsvägen. Detta är en ny frågeställning, inte utan intresse. Tänk er guden Heimdal sittande på kullen, vaktande gudarnas boning Asgård. Inte vem som helst blev insläppt av denne forntidens Sankte Per. Vägens avvikelse från den exakt nord-sydliga riktningen kan ha en förklaring här. Roslund framhåller dock att det kan vara en ren tillfällighet att avvikelsen sammanfaller med de astronomiska beräkningarna.

Det finns också en annan intressant iakttagelse i samband med vägens riktning. Den har en nära överensstämmelse med riktningen mot Gamla Uppsala. Att forntida platser ligger efter vissa raka linjer är en känd sak.

Vintergatan och stjärnhimlen

Roslund framhöll ytterligare astronomiska synpunkter, nämligen att Vintergatan kl 22 vid jultid står rakt över Rösaring och att Orion under de följande två timmarna går över Rösaring.

Vintergatans roll i den nordiska mytologin framgår knappast av dess svenska namn. I andra kulturer kallas den "mjölkvägen" och syftar på modersmjölken, den livgivande grunden för människor och djur. Det handlar således om fruktbarhetsdyrkan, som ju är så intimt förknippad med Rösaring. I många forntida kulturer är kon symbol för fruktbarhetsgudarna. Kor inte bara dias på avbildningar, där ser man dem också som dragdjur.

Det nordiska namnet på Orion var Friggs spinnrock; och Frigg var som bekant Odens maka.

Roslund nämner också att den starkt lysande stjärnan Sirius för 1000 år sedan låg så lågt att man såg den strax över högen, när man stod på processionsvägen.

Curt Roslund besvarade många frågor vid den efterföljande frågestunden, varav många behandlas i den 6-sidiga engelskspråkiga uppsatsen, som finns publicerad på våra Internetsidor. Om du inte själv har möjlighet att ta del av den via Internet, kan du beställa den för en kostnad av 20:- inkl. porto. Sätt in summan på vårt postgiro.

John Kraft:

John Kraft presenterade Rösaring som en alldeles oerhörd plats för den som är intresserad av labyrinter. Det finns nog ingen plats som är så magnifik som Rösaring, där det ligger på drygt 60 m nivå med labyrinten, rösen, plåtåhögen och processionsvägen.

Labyrinten är äldre än processionsvägen

Labyrinten är sannolikt mycket äldre än processionsvägen. Vi vet inte när de äldsta labyrinterna anlades i vårt land, troligen kring Kristi födelse eller tidigare. Det är tänkbart att de går tillbaka till bronsålder eller äldre järnålder. Mönstret är känt sedan bronsåldern enligt avbildningar i Medelhavsområdet. Där ändrade labyrinterna karaktär under romarnas tid och deras kultiska innebörd försvann. Men innan dess måste idén ha vandrat norrut och den levde sedan kvar hos germanerna. Idag har Sverige de flesta labyrinterna, ca 300.

Hur labyrinterna använts är inte helt klart. Man menar att de haft att göra med kult av något slag; företrädesvis talar man om fruktbarhetskult under våren. Vi vet att labyrinten vid Rösaring användes av ungdomen på 1700-talet för dans och lekar. Sägner berättar att en flicka varit placerad i mitten och att en eller flera karlar skulle försöka hämta ut henne. Förmodligen är det en sentida återklang av en urgammal fruktbarhetsmyt, känd över hela världen, enligt vilken det gällde att befria jordgudinnan ur hennes fångelse (vintern som fjättrat henne). Det hela hade en sexuell laddning, där prästen eller konungen spelade himmels gudens roll.

De äldsta labyrinterna i Mälardalen ligger på rullstensåsar: Badelundaåsen med en lika stor labyrint som vid Rösaring, Enköpingsåsen (förstörd), Uppsalaåsen (Rösaring) Stockholmsåsen (förstörd kring sekelskiftet). De flesta labyrinterna i Norden är av betydligt yngre datum och har använts på annat sätt.

Centralplatser för kulten

Efter tjugo års forskning kring labyrinter har John Kraft tyckt sig se dem som en kultisk centralplats i ett samhälle av något slag, och han har då frågat sig om detta kunde verifieras på annat sätt än genom labyrinter. Han tycker sig ha hittat svaret vid studiet av ortnamn med gudaanknytning (teofora ortnamn), och då blir mönstret om möjligt ännu tydligare.

Vid fruktbarhetskulten framträder en manlig och en kvinnlig gudom tydligt. I en kommande publikation presenterar han en systematisk genomgång av teofora ortnamn i ett flertal landskap. När han kommer till Mälardalen finner han att det bör ha funnits fyra s.k. kultförbund - ett arbetsnamn för en "sambildning" med en labyrint i centrum. Vid medeltidens början känner vi namnen på tre s.k. folkland: Attundaland, Tiundaland och Fjärdhundraland. Men det finns enligt de rön Kraft kommit fram till fyra huvudorter. Det fjärde skulle vara kring Rösaring - Husby - Härnevi - Ullevi.

Gudaparet det handlar om hos är gudinnan Härn och guden Ull. Orterna Härnevi och Ullevi i Upplands-Bro brukar framhållas som typexempel på ett sådant parförhållande. Oden, Tor och Frö (Frey) är en yngre generation gudar, som vi känner igen från vikingatiden och närmast dessförinnan.

Norges forntida historia hittar man i gamla sägner; det som sägs om Sverige i dem är närmast parentetiska kommentarer. John Kraft finner att den metod han använder i sin analys stämmer väl in på Norge, där fjordlandskapets natur gjort att samhällsbildningarna behållit samma geografiska utsträckning genom tiderna. Snorre Sturlassons uppgifter överensstämmer med kända ortnamn; ett av flera bevis för John Krafts teori. Det är bara att hoppas att John Kraft snart får möjlighet att publicera sina intressanta teorier.

Mot bakgrunden av det sagda borde det finnas fler processionsvägar. Kanske man kommer att hitta sådana nu när man vet att det finns en vid Rösaring; man har ju fram till 1980-talet inte letat efter något dylikt; eller är Rösaring helt unik, undrar John Kraft? (Rösaring har faktiskt varit föremål för professionell observation sedan 1600-talet utan att vägen upptäckts, så visst är det

ursäktligt om man ännu inte hittat fler; min anmärkning).

Vid den livliga frågestunden efteråt undrades över mycket, som jag inte tar upp här. Många frågor diskuteras i hembygdsboken *Det hände i Upplands-Bro*, 1984. Nyttillkomna problemställningar har du kunnat läsa om i tidigare nummer av vår medlemsinformation. Det senaste om Rösaring finns på våra sidor på Internet, ganska rikligt försedda med färgbilder.

Rösaring - ett arkeologiskt forskningsprojekt

Länsmuseets forskningsprojekt kring Rösaring fortsätter denna sommar. Under våren har karteringen av gravfälten öster om Stora Ekeby gård fortsatt med Rolf Rydén från Riksantikvarieämbetet som ledare. Hans medhjälpare är amatörarkeologerna i Stockholms län. Även det vackra gravområdet nedanför Leran, söder om Stora Ekeby gård karteras under våren och sommaren. Längre fram i sommar planeras en omfattande fosfatkartering för att med dess hjälp kunna bestämma gränserna för den forntida och medeltida bebyggelsen. Även sökning med metalldetektor är planerad. Resultaten av dessa undersökningar kommer att bestämma omfattningen av en kommande arkeologisk provgrävning på platsen för den förmodade bytomten.

Vårens arkeologiska undersökning vid Draget

Under de fyra dagarna kring Kristi Himmelfärdshelgen fortsatte Michael Olausson och ett dussintal amatörarkeologer att gräva vid Draget. Förra årets två grävsåsonger avslöjade - såsom meddelades i förra numret - förekomsten av en tidigare okänd jordvall med vallgrav. Den s.k. kol-14 metoden gav beskedet att jordvallen anlades ca 2000 år f. Kr. En period som man börjat kalla kopparstenåldern. Bronsåldern börjar i vårt land omkring 1800 f. Kr. Michael Olausson konstaterade redan i februari, när dateringsproven var klara, att Mälardalens äldsta vallanläggning finns här vid Draget. Stenmurarna har ännu inte gått att datera. De behöver inte vara från samma tidsperiod som jordvallen. Anläggningen har troligen haft olika funktion genom tiderna. Intressant är dock att inga fynd eller dateringar förknippas med vikingatiden. Det är ju till den perioden som fornborgar av tradition hänförs.

De fyra undersökta stenrösena innanför stenvallen kan inte beskrivas som vanliga gravar. Ingen hade blivit gravlagd i centrum. I den ena av dem fann vi två små s.k. gravgömmor, stenringar av en knapp halv meters diameter. De låg i yttersta kanten av stenröset och visade sig innehålla brända benrester av en vuxen och ett barn. I den ena låg skallben och i den andra rörben. Stenrösenas funktion är okänd.

Tillsammans med andra iakttagelser är det klart att anläggningen inte är en fornborg i traditionell mening. Dels är den alldeles för stor (över 4 hektar) för att kunna försvaras av ett rimligt antal människor, dels är ingångarna inte byggda för att försvåra ett inträngande. Särskilt huvudingången i söder har fått en inbjudande karaktär med stensködd front nedanför stenvallen och välkomnande eldar framför ingången. Jordvallen har inte varit en del i ett befästningsverk, den måste i stället uppfattas som en gränsmarkering, innanför vilken särskilda regler gäller. Det ligger nära till hands att tolka anläggningen som en kultplats. Vi har dock inga som helst begrepp om vad för kult som utövats här på den tiden jordvallen byggdes. Gravrösena som inte är några gravar skulle kanske kunna uppfattas som symboliska kultobjekt, ett slags altare kring vilka man samlats för ceremonier.

Det smala sundet som fanns här mellan berget och den stora åsen hela bronsåldern igenom har utgjort ett särpräglat landskap, som lockat människor till platsen. Den har troligen förlorat sin betydelse när landhöjning stoppade sjöfarten. Fynden från stenåldern, bronsåldern och den tidiga järnåldern är ju också framträdande inslag vid de genomförda undersökningarna.

Vi kommer naturligtvis att publicera den slutliga rapporten så snart den är klar, årets grävning har inte ändrat på den beskrivning med kartskiss som finns i info97-1.

Intressant litteratur

Ingegerd - Olof skötkonungs dotter. Ett kvinnoöde från vikingatiden

Rune Edberg, 1997.

Sigtuna museers skriftserie 6. Box 13, 193 21 Sigtuna, 08-592 510 18. 56 sidor. 60:-

Efter Sovjetunionens fall har svensk-ryska förbindelser knutits inom en rad vetenskapliga områden. Jag tänker närmast på det samarbete som sker mellan svenska och ryska arkeologer och historiker. Numera är det ju tillåtet för ryska studenter att arbeta med Rysslands relationer till västmakterna genom tiderna. Under stalinismens tid avstängdes Amalrik från Moskvas universitet därför att han började och forska kring den gamla ryska krönikan, som ju beskriver hur Ryssland fick hjälp från Norden av Rurik och hans bröder med uppbyggnaden av ett lagbundet rike. Det var under lång tid livligt kulturutbyte mellan Sverige och Ryssland kring 1000-talet. För att befästa relationerna gifte Olof Skötkonung bort sin dotter Ingegerd med nordiskättade fursten Jarolsav i Kiev.

Visste du att Ingegerd blev stammoder för många furstehus och att tre döttrar blev drottningar i tre europeiska länder och att ättlingar till dessa regerar ännu i dag i Spanien och Luxemburg. Ingegerd blev på gamla dagar helgonförklarad, så egentligen är det inte bara den Heliga Birgitta som är exemplet på ett svenskt helgon.

Läs den fascinerande historien om henne. Författaren Rune Edberg känner vi i UKF som föreläsare och en av expeditonsledarna för vikingabåten Aifurs resor längs de ryska floderna. Boken kan beställas från Sigtuna museum; den är på 56 sidor och kostar 60:-, eller köp den på plats om du besöker utställning om henne på Sigtuna museum 14 juni - 17 augusti.

Trädgårdsmästaren Linné

Nils-Erik Landell, 1997.

Carlsoons Bokförlag. Stora Nygatan 31, 111 27 Stockholm, 08-411 23 49

Boken, som omfattar 304 sidor, är rikt illustrerad och beskriver Linnés treåriga vistelse i Stockholm. Han besöker Kungshatt och små holmar i Mälaren som Fläsklösan och Koffsan, seglande utmed vattenvägen förbi Stäksön mellan Stockholm och Uppsala. Han skänker blommor till Theodor Ankarcrona i Runsa, vars torn syns från vattenleden. I boken ingår som faksimil och för första gången översatt till svenska den uppsats med vilken Linné 1739 inleder Kungl Vetenskapsakademiens handlingar och har titeln "Rön om växters plantering, grundat på naturen". Här träder, när ca 300 växtnamn i långa latinska beskrivningar dechiffrerats, de växter fram som Linné betraktar som särskilt intressanta. Allt från svenska ängsblommor till krukväxter. Följde vi idag hans odlingsråd skulle dessa krukväxter må betydligt bättre i många svenska hem.

Mellan fattigdom och välfärd

Bengt Borkeby, 1996

Förlag Alvby, 08-583 540 06. Snövitvägen 28, 176 70 Järfälla. 160 sidor. 140:-

En historik över hur vi hjälpt våra fattiga medmänniskor genom århundradena. Med exempel från Järfälla och Upplands-Bro. Första fattigstugan i Järfälla. Torpare, statare, arbetare. Ålderdomshem och servicehus. En lång vandring från fattigdom till överflöd. Är trygghet och välfärd förlegade begrepp?

Birka före Birka

Lena Holmquist Olausson. Forskning & Framsteg 1997:4

Senaste nytt om utgrävningen av Birkas stadsvall och borgmur. Sammanfattning av hela Birkas historia. En annan historia? Arkeologiska undersökningar från 1600-talet till 1996.

Medlemskap i UKF

Antalet medlemmar har ökat detta år. 250 personer har hittills betalt in sina 75:- på pg 27 58 94-4. Vi behöver allas bidrag. Tillsammans med de avgifter vi utbeder oss vid olika aktiviteter försöker vi klara löpande utgifter.

Årsmötet beslöt att höja avgiften för 1998 till 80:- för att kompensera det bortfall som sker genom höjd medlemsavgift för anslutningen till Sveriges Hembygdsförbund.

Häradskartorna över Bro och Håbo 1860

Vi har nu en ny upplaga. Kartorna finns att köpa på biblioteken och i bokhandeln i Bålsta för 80:- De är i färg.

Lägg märke till att dessa kartor, beskriver samhället före järnvägens tillkomst, då exempelvis Bro kyrka

Hemsidan på Internet - <http://www.algonet.se/~ukforsk>

Våra Internetsidor utökas mer och mer med information om bygdens historia.

Här finns plats för mer än vad vi får rum med i våra utskick.

Dessutom ligger artiklarna kvar en lång tid. De är oftast illustrerade med färgbilder.

Här kan du alltid finna de mest aktuella upplysningarna om kulturaktiviteter. De är också fylligare.

Klicka på UKF:s eget program, eller på ett urval av kulturaktiviteter i Upplands-Bro.

En särskild plats finns för musikevenemang som anmälts till UKF.

Prov på vår kommande bok om livet på Aske under 20-talet.

Ämnesområden: Rösaring Fornborgar Forntida färder Kartor Stäket Hålvägar Vikingar Dalupproret 1743 Labyrinter Runstenar Skålgropar Håtunaleken Ortnamn Jordeböcker
Rapporter: Här finns exempelvis den officiella rapporten om de astronomiska aspekterna på Rösaring.

Ur 1996 års verksamhetsberättelse.

Styrelsen har bestått av Curt Dahlgren, ordf.; Börje Sandén, sekr och kassör; Bengt Borkeby, Järfälla;

Thore Isaksson, Karl-Erik Mörk, Vallentuna; Håkan Norelius, Jan-Christer Strahlert,

Sophie Hedin, suppleant. Stig Sundblad och Lennart Danielsson, revisorer.

Styrelsen har haft 7 protokollförda sammanträden exkl uppföljningsmöte 96-11-20

2. Medlemmar

Föreningen har haft 239 medlemmar. Medlemsavgift 75:-, varav 11:- går till hembygdsrörelsens läns- och riksförbund.

3. Föreningsverksamhet

Årsmöte hölls 1996-04-17 i Biblioteket i Bro. Efter årsmötet hölls korta anföranden av Curt Dahlgren, Bengt Borkeby och Gudrun Sandén kring temat dåtid - nutid - framtid.. UKF deltog med 4 representanter vid länsförbundets årsmöte i Järfälla. Fem nummer av Medlemsinformation med totalt 40 A4-sidor har distribuerats till medlemmar och andra; ca 400 varje gång. Samtliga nummer från 1987 finns i pärmar på biblioteken. 8-sidig folder i A5-format sammanfattar UKF:s såväl inre som yttre verksamhet 1987-1995.

Årets föredrag och exkursioner har genomförts enligt sammanställning längre fram i verksamhetsberättelsen. UKF är genom Stockholms läns hembygdsförbund anslutet till Sveriges hembygdsförbund.

Börje Sandén deltog i 2-dagars seminarium om utgivning av hembygdsböcker anordnat av Sveriges Hembygdsförbund.

Gudrun och Börje Sandén deltog vid seminarium kring det kommande 5-bandsverket om Sveriges agrara

historia anordnat av Lantbruksakademien.

4. Ekonomi - kort sammanfattning

Under 1996 har UKF erhållit kommunalt anslag på 9740:- samt viss kopieringshjälp. Tjänster åt kulturförvaltningen har ersatts med 24260:-. Studieförbundet Vuxenskolan har bidragit med 5000:-. Övriga inkomstkällor är försäljning av föreningens tryckalster 14414:- medverkan vid externa föredrag och guidningar 31200:-, överskott vid publika aktiviteter 6710:-. Medlemsavgifterna har inbringat 18300:-

Inga arvoden utgår för styrelseuppdragen. För täckande av utgifter i samband med föredrag och exkursioner uttas en deltagaravgift av varierande storlek.

Under året har inköpts en videokamera med utrustning för 15855:- Datorutrustningen har kompletterats med ny laserskrivare och scanner och programvaror för sammanlagt 22003:-Banktillgodohavandet på ca 93000:- kommer främst att användas för tryckning av kommande böcker och investering i utrustning för framtagningen av dessa.

För övriga ekonomiska transaktioner hänvisas till den ekonomiska redovisningen för 1996.

5. Projekt

Arkivstudierna med registrering i databaserna fortsätter: Ådö-, Almarestäket-, Lennartsnäs- och Brogårdsarkiven, Svenngårdssamlingen, Provinsialläkarstationen i Väst-Tibble. På uppdrag av Patriotiska Sällskapet har arbetet med Hushållningsjournalerna 1776-1813 fortsatt och utvidgats med avsikt att få en komplett dokumentation av innehållet i drygt 2000 artiklar. Arbetet beräknas vara slutfört i början av 1997, då också de sammanfattande artiklarna skall finnas i sökbar form i vår databas. Innehållet i 16 gårdspärmar i Svenngårdssamlingen har också sammanfattats och redigerats och finns tillgängligt i vår databas.

I början av året hade Rösaringsprojektet mognat på så sätt att Länsmuseum ställde upp som projektledare. I maj hade Peter Bratt - delvis med dokumentärt material från UKF - gjort en projektbeskrivning "Rösaring - ett arkeologiskt forskningsprojekt". Tillsammans med amatörarkeologer i länsförbundets arkeologisektion och under ledning av Rolf Rydén från Riksantikvarieämbetet gjordes under året en specialinventering av större delen av Låssa socken, samt påbörjades en kartering av hittills ej karterade gravfält kring Stora Ekeby.Utförliga rapporter har lämnats i våra utskick och på vår hemsida på Internet. Projektet fortsätter under 1997 även med arkeologisk undersökning, som delvis kommer att finansieras av den lokala Stiftelsen Upplands-Bro Fornforskning.

Under månaderna maj och oktober genomfördes arkeologiska undersökningar vid fornborgen vid Draget under ledning av Michael Olausson från riksantikvarieämbetet. Även här har länsförbundets arkeologisektion bistått med arbetsmanskraft. Projektet inleddes med att kommunens mätningsskontor ställde upp med två mätlag för att göra en kartering av fornborgen utan kostnad för oss. Delar av projektet har bekostats av Stiftelsen Upplands-Bro Fornforskning.

Undersökningarna initierades efter UKF:s exkursion till fornborgen i oktober 1995, då Michael Olausson ville titta närmare på bl a den hittills oregistrerade jordvallen nedanför den långa stenmuren. Undersökningarna gav oanade resultat. Redan innan dateringsproverna blivit analyserade stod det klart att anläggningen måste vara flera tusen år äldre än vad man traditionellt brukat säga om liknande fornborgar. Fynd från såväl stenålder som bronsålder hittades. Dessutom visade detaljer i konstruktionen att anläggningen inte kunde vara en fornborg i traditionell mening; man talar nu snarare om en kultplats.

Fortsatta undersökningar kommer att ske våren 1997, mot bakgrund av att jordvallen betecknas som den äldsta vallanläggningen i Mälardalen.

De s.k. häradskartorna från 1860 över Bro och Håbo härader är de äldsta i landet i sitt slag. De är de första ekonomiska kartorna och visar det agrara landskapet innan järnvägen byggdes. UKF har låtit färgkopiera dessa kartor i full skala. De finns att köpa på biblioteken.

Kjell Stenssons projekt kring de släkter som bebott våra herrgårdar genom tiderna blir klart i början av nästa år. UKF arbetar på att få möjligheter att trycka det.

Assurprojektet har initierats av Thore Isaksson. Han driver projektet med stöd från UKF. Det framstår som ett realiserbart projekt nu när det stöds av såväl kommunen som Historiska museet. I en katalog över ett 50-tal "vikingaprojekt" i Norden finns Assurs by på omslaget. Som en första yttring av projektet planeras anordnandet av de s.k. Assurspelen hösten 1997 på platsen för den blivande byn.

Kursen i Historiska maträtter fulltecknades snabbt (12) och genomfördes framgångsrikt. Maträtter från Medeltid, Stormaktstid och Upplands-Bro tillagades. Kursen avslutades med en festmåltid då olika rätter avåts

tillsammans med ett 20-tal gäster. Ett fylligt kompendium med alla recepten hade framtagits av ledaren Kristina Steen.

6. Samarbete med andra organisationer

UKF deltagar regelbundet i samrådsgrupp kring kulturfrågor med deltagare från Kultur- och fritidskontoret, de tre hembygdsföreningarna, Kulturbojen, Stiftelsen Tärnsund och Stiftelsen Upplands-Bro Fornforskning. UKF deltagar i forskningsprojektet Storstad och Land i delstudien Hemkänsla och miljö, ett projekt som leds av MOVIUM-sekretariatet vid Lantbruksuniversitetet i Alnarp och är kopplat till kommunens Agenda 21 program.

UKF stod som värd för en fältvandring (Säbyholm) inom projektet Landskapsarvet anordnad av Sveriges Hembygdsförbund i samarbete med Riksantikvarieämbetet vid en kurs för 20-talet deltagare från Stockholms län.

UKF är medlem i ett antal organisationer förutom läns- och riksförbundet. Se under punkten Prenumerationer på tidskrifter och årsböcker.

7. Tryckalster

Vår medlemsinformation utgår även till kontaktföreningar, kommunala och antikvariska institutioner och vissa privatpersoner; upplaga ca 400. En 4-sidig folder (A5) om UKF:s målsättning och verksamhet 1987-1985 distribueras vid sammankomster och utställningar; likaså en folder med innehållet i våra böcker och förtryckta inbetalningskort med upplysningar om UKF (A4); i samband med exkursioner får deltagare tryckta kompendier med bl a kartor; affischer; några särtryck ur kommande bok 4 har framställts.

8. Hemsida på Internet.

Vid Framtidsmässan 2020, som arrangerades av kommunen och MOVIUM deltog UKF och presenterade då bl a sin verksamhet på sin nya Hemsida på Internet. Den hade snabbt tagits fram av Magnus Strahlert. Hemsidan har under året utvecklats och utökats och innehåller nu en ganska fyllig information om Upplands-Bros historia. Dessutom visar vi en kalender med kulturaktiviteter där alla kulturföreningar som hör av sig bereds plats.

9 . UKF:s publika aktiviteter 1996

Föredrag:

Ur Forskningsinstitutets bildarkiv. Nya och gamla färdvägar till lands. Upplands-Bro genomfartsled i århundraden. Börje Sandén

Bland torpare och fattighjon. Fattigvårdsfrågor i gången tid med exempel från Järfälla och Upplands-Bro. Bengt Borkeby

Arkeologiska undersökningar i Ryssland. Det äldsta Ryssland och Ruriks borg. Ingmar Jansson, arkeologiska institutionen vid Stockholms universitet.

Arkeologiska undersökningar i Fornsigstuna 1984 - 1988. Fritidsarkeologerna inom hembygdsrörelsen visar bilder och berättar.

Arkeologiska undersökningar i Upplands-Bro 1981 - 1988. David Damell, ledare vid sju grävningssäsonger ger sin syn på Rösaring och Fornsigstuna.

Var kommer vi ifrån, vart är vi på väg? Korta inlägg med olika aspekter på detta tema presenteras av Curt Dahlgren, Bengt Borkeby och Gudrun Sandén

Tema arkeo-astronomi. Tre föredrag av Jens Tellefsen, Tekniska högskolan

1) Stonehenge, 2) Newgrange, 3) Megalitgravarna i Falköpingstrakten.

Människans historia. Genesis - Noa - Nutidsmänniskan. Curt Dahlgren presenterar de senaste rönen inom paleontologi, språkvetenskap och DNA-forskning

Tema grannkommuner:

Järfälla. Järfälla från Stäket till Barkarby. Bengt Borkeby, Järfälla

Enköping. Doktor Vesterlund som person och läkare. Olle Törnberg, Enköping

Exkursioner:

Tre guidade visningar av pågående arkeologiska undersökningar vid Draget. (maj).

Arkeologidagen 1996. Fornsigstuna / Signhildsberg. UKF arrangerar för 3:e året

Guidade visning av pågående arkeologiska undersökningar vid Draget. (september).

Bussfärd till Linnés Hammarby, Linné-trädgården och Botanikum i Uppsala.

Exkursionen avslutades med besök på orangeriet med framlidne Bro-bon Olle Hedins katussamling. Ett samarbetsprojekt med kulturföreningen Daphne.

Herrgårds- och slottskonserter

Lennartsnäs. "Igor Stravinsky i ord och ton". Kjell-Inge, Margareta och Magda Svensson

Lennartsnäs. "En poet i toner". Kjell-Inge och Margareta Svensson berättar och framför musik av Robert Schumann.

Övrigt:

"Öppet hus". UKF:s sektioner visade sin verksamhet

UKF sålde böcker och visade sin verksamhet vid Historiskt Festspele på Riddarholmen

UKF deltog vid julmarknad i Bro Centrum.

10. Hembygdens år 1996.

UKF deltog 1 juni i länsförbundets manifestation på Riddarholmen i samband med Historiskt Festspele.

Försäljning av böcker. Börje Sandén höll kort föredrag på temat Rikshistoria på hemmaplan i gamla riksdagshuset på Riddarholmen. Gudrun Sandéns bildväv på årets tema Selma Lagerlöfs Nils Holgerson förevisades för gästande Selma och Nils. Videofilm gjordes med UKF:s nya videokamera av Bosse Karlberg. Kopia av filmen och Gudruns bildväv skänktes till Stockholms läns hembygdsläroförbund.

11. Uppdragsverksamhet

Uppdragsverksamhet förekommer i alltmer ökad omfattning. Kultur- och fritidskontoret har uppdragit åt UKF att svara för redigering och tryckning av häfte med vandringsbeskrivningar, svara för guidning i samband med sommarens turistprogram, (buss- och båtturer 5, cykel- och vandringsturer 10), vissa konsultuppdrag.

Dessutom har UKF ersatts för ett skolprojekt omfattande 9 lektioner och lika många cykelturer med närhistoria för barn på mellanstadiet i Bro - Tjusta.

Utbildning av turistinformatörer (40 tim) i ett projekt initierat av Kulturförvaltningen och ABF.

I kursen Natur och landskapsvård på Säbyholmsskolan har Börje Sandén hållit lektioner om lantmäterikartor, jordeböcker, fornminnesregister och lokalhistoria.

Guidade bussrundturer och föredrag har beställts av andra förvaltningar och av landstinget. De flesta guidningarna och föredragen har dock utförts åt enskilda föreningar och organisationer såväl inom som utom kommunen, samt vissa kursgårdar. Wallenberginstitutet; Upplands-Väsby hembygdsläroförbund; Stiftelsen Tärsund (2); ABF/PRO i Bålsta; PRO i Bro (2); Rösaring med Rotarys amerikanska gäster; Rösaring med Ericsson Components; Silf Utbildning AB; Övergrans pastorat; bussturer under Framtidsmässan; bussturer med skolklasser (2); Bromma gymnasium; Dagcentret Fjärilsstigen; Håtuna kyrka med Håtunaleken; Kommunhistoria på Gällöfsta; Skeppholmens folkhögskola; Kommunalpolitiker från Ekerö; ABF med historia kring Villa Skoga; Soldathemmens förbundskongress (föredrag och busstur); SPF i Kallhäll; Hålvägarna med amatörarkeologerna; Socialdemokraterna med historia kring Villa Skoga. Vågen-projektet (2).

UKF underhåller adressregister och skriver ut etiketter åt några föreningar.

I en del fall har privatpersoner/släktforskare fått upplysningar om orter och personer.

12. Prenumerationer på tidskrifter och årsböcker

För att UKF skall kunna verka framgångsrikt måste kontakter upprätthållas med ett stort antal föreningar och institutioner, som utger tidskrifter och böcker inom det vida fält som UKF vill bevaka.

Tidskrifter: Populär Arkeologi, Populär historia, Historisk tidskrift, Fornvännen, Folkets historia, Tvärsnitt, Bebyggelsehistorisk tidskrift, Kulturminnesvård (Raä), Caerdroia (labyrinth-tidskrift), Rig (etnologi), Bygd och Natur, Ymer (geografi), Samdok-Bulletinen, (Nordiska museet), Scandia, Forskning och framsteg, Mikrodatorn.

Historiska bokklubbar och antikvariat: Yggdrasil, Clio, Ateneum, Bokantikvaria, Redins antikvariat, Lindberg & Persson Antikvariat.

Föreningar; årsskrifter: Hembygdsläroförbundet, Upplands Fornminnesförening, Pro Memoria (Riksarkivet), Daphne (Kulturförening), Sigtuna museum, Stockholms läns museum, Vikingabåten Aifur, Viking Network, Arkeologisektionen i hembygdsläroförbundet, Arkeologisektionen inom Nordiska förbundet för hembygdsvård och lokalkultur, Ortnamnssällskapet i Uppsala. Karolinska förbundet. Borland User's Group.

13. Övrigt

UKF:s verksamhet annonseras regelbundet i kommunens Evenemangskalender varannan vecka i Mälarposten. Dessutom får våra aktiviteter ofta redaktionellt utrymme i såväl Mälarposten som Lokaltidningen. Ett flertal aktiviteter har även belysts i Närradion i programtablåer och aktionella program. red

Börje Sandén

Curt H Dahlgren

